

Lieksan kaupungin lausunto Työ- ja elinkeinoministeriön lausuntopyyntöön Itäisen Suomen elinvoimaa vahvistavien toimenpiteiden selvittäminen

Työ- ja elinkeinoministeriö on toimittanut Lieksan kaupungille lausuntopyynnön 23.6.2022 Itäisen Suomen elinvoimaa vahvistavien toimenpiteiden selvittämisestä. Kirjalliset näkemykset tulee esittää 21.7.2022 mennessä. Lausunnot pyydetään toimittamaan lausuntopalvelu.fi kautta tai sähköpostitse.

Venäjän Ukrainassa aloittamasta sodasta aiheutuvien ongelmien arvioidaan olevan monin osin vasta edessäpäin ja niihin liittyy epävarmuutta esimerkiksi laajuuden osalta. Ensivaiheessa suoria vaikutuksia näyttäisi kohdistuvan itäiseen Suomeen, mutta myös muilla alueilla on eriasteisia vaikutuksia nähtävissä. Varautumisen ministeriryöryhmä linjasi 13.5.2022, että hallitus selvittää ja valmistele syksyn 2022 budjettiriiheen mennessä ehdotukset itäisen Suomen elinvoimaa vahvistavista toimenpiteistä ja siitä, miten lähialueyhteistyön rahoitusta tullaan käyttämään. Työ- ja elinkeinoministeriö asetti valtiosihteeriöryhmän 2.6.2022 varautumisen ministeriryöryhmän linjauksen mukaisesti. Valtiosihteeriöryhmä on käynnistänyt kyselyn Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutuksista itäiseen Suomeen ja toimista, joilla alueen elinvoimaa voidaan lisätä. Kysely toteutetaan osana valtiosihteeriöryhmän selvitystä itäisen Suomen elinvoiman vahvistamiseksi. Kyselyllä kartoitetaan näkemyksiä itäisen Suomen aluetalouden muutoksista ja ehdotuksia elinvoiman lisäämiseksi.

Lieksan kaupungin lausunto:

Näkemykset itäisen Suomen elinvoimasta

1. Mitkä ovat merkittävimmät muutokset toimintaympäristössäsi sodan alkamisen jälkeen?

Ukrainan tilanteen aiheuttamat toimintaympäristömuutokset vaikuttavat alueen yritysten elinkeinorakenteen vuoksi kunnissa eri tavoin, ja Lieksan kaupunki painottaa lausunnossaan vastauksia nimenomaan oman kunnan lähtökohdista. Kaupunki tunnistaa toki samalla, että Venäjän Ukrainaan kohdistaman hyökkäyssodan vaikutukset kohdentuvat laajalle alueelle rajamaakuntiin ja laajemminkin itäiseen Suomeen. Vaikutukset kohdistuvat merkittävästi myös eri toimialoille mukaan lukien koulutussektori, ja muutoksen voi sanoa olla kriittinen useamman toimialan osalta. Kaikkia vaikutuksia ei pysty edes vielä arvioimaan, vaan ne tulevat viiveellä.

Lieksan kaupungin näkökannasta merkittävimmät tähänastiset muutokset liittyvät yritysten toimintaedellytysten heikkenemiseen erityisesti logistiikka- ja saavutettavuushaasteiden myötä. Samoin energia- ja huoltovarmuuskysymykset vaativat pikaista ratkaisua. Lisäksi suuri epävarmuus on syntynyt maakunnallisen ammatillisen oppilaitoksen (Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymä Riveria) Lieksan toimipisteen oppilastilanteeseen, sillä merkittävä osa oppilaista on tullut aiemmin Venäjältä.

Rajaliikenteen supistumisella on ollut välitöntä vaikutusta energiahuoltoon ja raaka-ainevirtoihin, mutta myös kauppaan ja matkailuun. Venäjältä tulleet matkailijat ovat olleet vuosikymmeniä Lieksassa ja Koliilla täysin suvereenia ulkomaalaisten matkailijoiden tilastoissa, ja heidän puuttumisensa kokonaan on heikentänyt radikaalisti matkailu- ja siihen liittyvien yritysten toimintaedellytyksiä (mukaan lukien mm. vähittäiskauppa ja muut palvelut) alueella. On myös huomioitava, että alueella on paljon matkailuyrityksiä ja loma-asuntoja venäläisten omistuksissa, ja tilanteella on välitön vaikutus mm. matkailutoimialalle suunniteltuihin investin-

toimintoihin – olipa kyse venäläisten suunnittelemissa investoinneista tai muiden yritysten investoinneista, joissa on arvioitu venäläisten säilyvän merkittävimpänä ulkomaisena kohderyhmänä alueella. Yhtenä konkreettisena ratkaisuna venäläisten matkailijamäärän romahtamiseen olisi Visit Finlandin toimien kohdentaminen erityisesti itäisen Lakelandin markkinointiin ulkomailla, millä olisi vaikutusta muiden markkina-alueiden kasvuun alueella. Lisäksi rahoitusta tulisi suunnata alueiden omiin kansainvälistymistoimenpiteisiin – niin matkailu- kuin muillakin toimialoilla.

Polttoaineen hinnannousulla on vaikutusta yritysten kannattavuuteen ja kuljetuskustannuksiin, minkä vuoksi Lieksan kaupunki esittää, että valtio nostaisi alueellisen kuljetustuen määrää ja muuttaisi myöntökriteereitä itäiseen Suomeen. Tämä osaltaan kompensoisi logistiikkakustannusten nousua ennen kuin tilanne toivottavasti tasaantuu.

2. Mistä löytyvät itäisen Suomen uudet elinvoiman lähteet?

Itäisen Suomen elinvoiman kehittymisen edellytyksenä ovat logistiikka- ja saavutettavuushaasteiden ratkaiseminen Joensuu-Kontiomäki radan kehittämiseen, alueellisen kuljetustuen korottaminen ja kriteerien muuttaminen, energia- ja huoltovarmuuden varmistaminen sekä osaavan työvoiman saatavuuden ratkaiseminen. Lieksan kaupunki painottaa, että edellä mainittujen painopisteiden lisäksi on pysyttävä kehittämään entistä voimakkaammin myös uusia elinvoiman lähteitä, joina Lieksa näkee erityisesti bioklustereiden edelleen kehittämisen, samoin kuin itäisen Suomen luonto- ja elämysmatkailun kehittämisen. Ulkomaan markkinoinnissa on hyödynnettävä Visit Finlandin Lakeland-brändiä.

3. Esittele kolme vaikuttavinta ratkaisua perusteluineen itäisen Suomen elinvoiman lisäämiseksi

Lieksan kaupunki esittää vaikuttavimmiksi ratkaisuksiksi

1. Logistiikka- ja saavutettavuushaasteiden ratkaiseminen / Joensuu-Kontiomäki-radnan kehittäminen sähköistysineen
2. Alueellisen kuljetustuen korottaminen ja kriteerien muuttaminen
3. Energia- ja huoltovarmuuden varmistaminen
4. Osaavan työvoiman saatavuuden haasteiden ratkaiseminen mukaan lukien oppilaitosten tukeminen uusien oppilasryhmien löytämisessä

Logistiikka- ja saavutettavuushaasteiden ratkaiseminen / Joensuu-Kontiomäki-radnan kehittäminen sähköistysineen

Itä-Suomen saavutettavuus, ja sitä kautta yritysten logistiikkaongelmat eskaloituvat muutamassa päivässä kriisin alettua. Lieksalaiset vientiä tekevät yritykset ovat kuljettaneet merkittävän määrän rahdista tie- ja rataverkon lisäksi Saimaan kanavan kautta, mikä ei ole enää mahdollista. Entiset Saimaan kanavan kuljetukset siirtyivät pääosin maanteille, koska rahtiliikenteen junavuoroja ei ollut mahdollista lisätä riittävästi, eikä tarvittavia junavaunuja ollut saatavissa. Lieksasta on kuljetettu rahtia itäradan kautta etelän satamiin, mutta myös pohjoiseen menevän (Lieksa-Kontiomäki-Oulu) ratayhteyden kautta pohjoisiin satamiin. Lieksalaisten teollisuus- ja tuotantoyritysten tulevien vuosien investoinnit ovat erittäin merkittävät ja logistiikkaongelmien jatkuminen muodostaa erittäin ison riskin siihen, ettei investointeja toteuteta tai pahimmillaan tuotanto siirtyy pois alueelta. Tuotannolle on haettava korvaavia logistiikkavaihtoehtoja, mikä nostaa erityisesti Lieksasta pohjoiseen menevän ratayhteyden kehittämisen kaupungin prioriteetiksi logistiikkayhteyksien kehittämisessä.

Pohjois-Karjalan ja Kainuun liitot sekä paikalliset kehittämissuhteet ovat tehneet Joensuu-Kontiomäki-radan kehittämissuunnitelman, joka on valmistunut kesäkuussa 2022. Joensuu-Kontiomäki-rataosuudelle on muodostettu kehityspolku ja määritelty tarvittavien investointien järjestys sekä kustannusarvio:

1. Uudet kohtaustilat tärkeysjärjestyksessä etelästä pohjoiseen
 - Vuonilahti, Viekki, Kyyrönlampi, Höljäkkä ja Kylänlahti
 - Alustava kustannusarvio noin 28 M€
 2. Junakulunvalvonta Nurmes-Kontiomäki-välillä
 - JKV, kauko-ohjaus ja turvalaitteet Nurmes-Kontiomäki-rataosuudelle
 - Alustava kustannusarvio noin 21 M€
 3. Koko Joensuu-Kontiomäki-rataosan sähköistys
 - Alustava kustannusarvio noin 77 M€
 4. Lieksa-Maanselkä-välin päällysrakenteen uusiminen
 - Alustava kustannusarvio (vain kiskot) noin 50 M€
 - Alustava kustannusarvio (tukikerros, pölkyt, kiskot) noin 85 M€
 5. Kapasiteetin lisääminen Nurmes-Kontiomäki-välillä välisuojastuspistein
 - Alustava kustannusarvio noin 6,5 M€
- Kaikki toimenpiteet yhteensä noin 182,5–217,5 miljoonaa euroa.

Lieksan kaupunki esittää, että Joensuu-Kontiomäen rataosuuden kehittäminen nostetaan kehittämistoimien kärkeeseen radan sähköistykseen.

Lisäksi kaupunki painottaa, että pohjoiseen menevän rataliikenteen lisäksi on ehdottomasti huolehdittava siitä, että tieverkon kunto – alempi tieverkko huomioiden – saadaan nostettua huomattavasti paremmalle tasolle kuin tällä hetkellä. Tiestön korjausvelka kasvaa koko ajan, mikä vaikuttaa elinkeinokuljetusten (mukaan lukien mm. puuraaka-aine- ja maatalouden tarvitsemat kuljetukset) lisäksi kuntalaisten elinmahdollisuuksiin alueella. Lentoliikenneyhteydet Joensuuhun on saatava turvattu, ja kehitettyä myös suoria joukkoliikenneyhteyksiä lentokentältä alueen merkittävimpään matkailukeskukseen, Kolille.

Alueellisen kuljetustuen korottaminen ja kriteerien muuttaminen

Toisena vaikuttamisen keinona Lieksan kaupunki esittää, että ministeriö nostaisi alueellisesta kuljetustukea, millä kompensoitaisiin yrityksille kohonneiden logistiikka- ja polttoainekustannusten, samoin kuin Saimaan kanavan muutoksen vaikutuksia. Tämä varmistaisi osaltaan, että itäiseen Suomeen sijoittuneet yritykset uskaltaisivat edetä suunniteltujen investointien kanssa, ja tuotanto ylipäättään säilyisi alueella. Alueellisen kuljetustuen nostaminen tai vaihtoehtoisesti muu vastaava uusi tukimuoto olisi tärkeä kohdentaa mahdollisimman laajalle joukolle vaikuttavuuden vuoksi.

Tärkeää on samalla linjata kuljetustuen myöntämisen kriteerit uudelleen. Kuljetustuki tulisi kohdentua itäisen Suomen alueella toimiviin yrityksiin niiden yritysraakenteesta tai koosta riippumatta.

Energia- ja huoltovarmuuden varmistaminen

Energiantuonti Venäjältä on keskeytynyt, minkä vuoksi Itä-Suomeen on saatava pikaisesti varmistettua muun, korvaavan energian hyödyntäminen. Itä-Suomi on ollut täysin eriarvoisessa asemassa läntiseen Suomeen verrattuna tuulivoiman rakentamisen suhteen johtuen rajan läheisyydestä. Asiaan vaikuttaa erityisesti Puolustusvoimien lakisääteinen aluevalvontatehtävä (esim. tutkajärjestelmä). Tuulivoiman esteitä on pystyttävä purkamaan erittäin nopeasti. Tällä toimenpiteellä pystyttäisiin välittömiin positiivisiin vaikutuksiin energiaomavaraisuudessa.

Lieksan kaupunki esittää, että valtio tekee pikaisesti periaatepäätöksen tuulivoiman esteiden purkamisesta.

Samassa yhteydessä on pystyttävä vauhdittamaan vaihtoehtoisten energiaratkaisujen kehittämistä, sillä Venäjän rajan yli ei liiku enää niitä raaka-aineita, joita Lieksassakin on hyödynnetty (esim. hake, sahanpuru). Tilanne nostaa osaltaan energiakustannuksia ja sitä kautta heikentää myös kaikkien toimijoiden kannattavuutta. Ylipäätään raaka-ainevirtojen liikkumattomuudella rajan yli on erittäin suuria negatiivisia vaikutuksia erityisesti Itä-Suomeen, minkä ratkaisuksi Lieksan kaupunki esittää, että valtio myöntäisi vaihtoehtoisen energiaratkaisun tukea alueelle energiamuotojen vaihtamiseen ja uusien energiamuotojen kehittämiseen.

Osaavan työvoiman saatavuuden haasteiden ratkaiseminen mukaan lukien oppilaitosten tukeminen uusien oppilasryhmien löytämisessä

Lieksan kaupunki on huolissaan kriisin vaikutuksista osaavan työvoiman saamiseen ja koulutusorganisaatioiden tilanteeseen. Lieksassa, niin kuin monessa muussakin rajakunnassa, työperäisessä maahanmuutossa ovat korostuneet erityisesti venäläiset ja ukrainalaiset työntekijät. Ukrainan kriisi on muuttanut jo nyt tätä huomattavasti, ja riskinä on, että esim. venäläisten työntekijöiden määrä alenee alueella, millä on välitön vaikutus alueen yrityksille. Tämän vuoksi on pystyttävä nopeasti löytämään uusia kohdemaita työperäisen maahanmuuton edistämiseksi. Työlupaprosessin nopeuttaminen on tärkeässä roolissa ulkomaisen työvoiman saatavuudessa alueelle, ja kaupunki esittää, että prosessia nopeutettaisiin pikaisesti.

Lieksassa toimivan ammatillisen oppilaitoksen (Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymä Riveria) oppilaista suuri osa on tullut aiemmin Venäjältä. Paikalliset yritykset ovat saaneet työvoimaa koulutuspolun kautta töihin sijoittuvista venäläisistä, mutta tämän osalta jatko on siis epäselvä. Tilanne tuo myös mahdollisesti nopeasti eskaloituvan riskin siitä, että ammatillinen oppilaitos joutuu karsimaan paikallista verkostoaan oppilasmäärän laskemisen myötä, ellei korvaavaa määrää opiskelijoita saada muilta markkinoilta.

Riskinä on lisäksi mm. polttoainehintojen nousun takia se, että kuntien välinen pendelöinti vähenee, ja varsinkin maakuntakeskusten ulkopuoliset kaupungit tulevat kärsimään työvoimapulasta entistä enemmän.

Lieksan kaupunki esittää, että valtio nostaisi alueelle myönnettäviä ESR-varoja osaavan työvoiman saatavuuden parantamiseksi ja varautuisi eri rahoituslähtein tukemaan paikallisia oppilaitoksia uusien, ulkomaisten oppilasryhmien löytämisessä. Näin kunnat ja alueiden kehitysyhtiöt pystyvät nostamaan panostusta osaavan työvoiman saatavuuden haasteiden ratkaisemiseksi, mikä on täysin kriittistä yritysten investointien toteutumiseksi. Huomionarvoista Lieksassa on se, että työikäisestä väestöstä tulee siirtymään ennusteesta riippuen eläkkeelle noin 23–30 % väestöstä vuosikymmenen loppuun mennessä. Jos alueella olevat venäläiset työntekijät ja opiskelijat puuttuvat jatkossa, ja työ- ja opiskelulupa-asiat vaikeutuvat, on pystyttävä nopeasti linjaamaan uusia kohdealueita työperäiseen maahanmuuttoon ja tekemään nopeita toimenpiteitä niihin.

Lisätietoja:

Jarkko Määttänen, kaupunginjohtaja
p. 040 104 4001

Susanna Saastamoinen, elinvoimajohtaja
p. 040 104 4009